

Významné osobnosti naší univerzity

Výročí slavisty, folkloristy, literárního vědce: Jiří Horák (1884-1975)

V roce 2004 vzpomínáme 120. výročí narození vynikajícího českého slavisty, literárního vědce-komparatisty a folkloristy, ale také politika a diplomata Jiřího Horáka (narodil se 4. 12. 1884 – zemřel 14. 8. 1975), profesora Masarykovy univerzity v Brně a Univerzity Karlovy, akademika ČSAV (1956), v letech 1957-1964 ředitele Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

Benešovský rodák se za první republiky i později zásadním způsobem podílel na budování humanitních věd, zejména slavistiky a srovnávacího studia literatury a folkloru. Jeho hvězdná akademická dráha ukazuje na šíři jeho zájmů: v letech 1919–1922 byl docentem srovnávacích dějin slovanských literatur na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, pak mimořádným profesorem na brněnské Masarykově univerzitě (1922 až 1926) a od roku 1927 řádným profesorem Univerzity Karlovy – při tom všem se stal budovatelem Státního ústavu pro lidovou píseň, Národopisné společnosti československé, Slovanského ústavu a slavistických pracovišť v Praze a Brně, Matice české a dalších institucí. Jeho velkým inspirátorem byl T. G. Masaryk, který mu ukázal cestu k poznávání Ruska zejména svým původně německy napsaným dílem *Rusko a Evropa* (Jiří Horák měl ostatně Ivrí podíl na české podobě této erbovní knihy české rusistiky). Za války byl za protinacistický odboj vězněn, po roce 1945 se stal československým velvyslancem v Moskvě.

V meziválečném období patřil k několika českým a československým slavistům světového jména. Na počátku jeho vědecké dráhy stojí zájem o ruskou literaturu a ruské duchovní proudy. To dokládají jeho studie *Tolstoj a Slovanstvo* (1929), *Masaryk a Dostojevskij* (1930), *Bratři Karamazovi* (1930), *Ivan Segejevč Turgeněv* (1932), *Maxim Gorkij* (1936) nebo esej *Očima Východu*. V přednášce *O srovnávacích ději-*

nách literatur slovanských, kterou přednesl na Sorbonně roku 1937, hájí – jako jeho slavističtí kolegové Frank Wollman a Matija Murko – celistvost literatur a kultur, i když v duchu Masarykova realismu současně ukazuje, že není jednotného Slovanstva, ale že jsou jednotlivé slovanské národy. Jeho literárněvědné studie byly pak shrnuty do svazku *Z dějin literatur slovanských* (zahrnují také práce o vztahu českých spisovatelů k jiným slovanským literaturám, studie polonistické a práce o jeho univerzitním předchůdci Janu Máchalovi a o slovinském filologu Matiju Murkovi). Mluví tu o „vzájemné závislosti literatur slovanských“. Odmitá tezi o pouhé imitativní povaze Slovanů a ukazuje na příkladu polského romantismu, ruského románu a české hudby duchovní genezi Slovanů a také to, že svými myšlenkovými podněty inspirovali evropskou civilizaci (tzv. etický realismus, česká reformace, ruský a polský mesianismus apod.)

V době ohrožení republiky vychází jím redigovaný svazek *Slovanská vzájemnost* (1938), kde mezi autory najdeme taková jména jako Matija Murko, Frank Wollman, Julius Heidenreich-Dolanský, Josef Páta, V. A. Francev (který svou knihovnu odkázal tehdejšímu Slovanskému semináři Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně), Karel Krejčí, Marjan Szyjkowski či Albert Pražák. V paměti vědců, ale i širokého kruhu čtenářů zůstávají jeho *Pohádky a písně Lužických Srbů* (1959). Na prvním sjezdu slovanských filologů v Praze roku 1929 vystoupil Jiří Horák s tezí o prioritě soustavného studia mezislovanských vztahů.

Horákovy dílo je doceněno zčásti v druhém svazku reprezentativních dějin české slavistiky (*Česká slavistika*. Od počátku 60. let 19. století do roku 1918, vydal Historický ústav AV ČR roku 1997, autoři: Milan Kudělka, Zdeněk Šimeček, Vladislav Štastný a Radoslav Večeřka), zčásti ve fundamentální práci Slavomíra Wollmana vydané slovensky v Bratislavě *Porovnávacia metóda v literárnej vede* (1988). Ani na počátku 21. století neztrácí Horákovy dílo nic na své přitažlivosti a inspirativnosti: ve svém apelu k poznávání specifičnosti slovanských kultur, v jejich střízlivě věcném posouzení

i v jejich soustavném začleňování do širších souvislostí evropských a světových.

I. POSPÍŠIL

Doc. PhDr. Ferdinand Kratina – výročí úmrtí

Před šedesáti lety 14. 12. 1944 zemřel v Brně Ferdinand Kratina, významný člen brněnské psychologické školy, jejímž centrem byl Psychologický ústav FF MU v období mezi první a druhou světovou válkou. Byl čelným reprezentantem české celostní a tvarové psychologie. Narodil se 7. 5. 1885 v Brně, po maturitě na klasickém gymnáziu studoval v letech 1903–08 na KU němčinu a franštinu, filozofii a psychologii. V dalších letech ještě absolvoval studijní pobyty v Mnichově a v Paříži. Od r. 1908 působil s přerušením první světové války jako profesor na různých středních školách, nejdéle na Slovanském gymnáziu v Olomouci (1921–1934). Radě studentů přispěl v řešení studijního zaměření i v životních záležitostech. Sledoval kulturní dění a napsal řadu recenzí do denního tisku. Byl politicky aktivní jako přesvědčený demokrat a člen Strany práce dr. Stránského. V roce založení Psychologického ústavu FF MU 1926 podal disertační práci na téma *Problém o podvědomí duševna v soudobé psychologii*. Od té doby se datuje jeho spolupráce s Psychologickým ústavem prof. Rostohara. Krátce po studijním pobytu v Lipsku u prof. F. Kruegera v roce 1930/31 se roku 1933 habilitoval na základě práce *Eidická vloha u mládeže* a na FF MU pak jako docent přednášel. Kromě toho učil také na tehdejší Škole vysokých studií pedagogických a v Pedagogické akademii. Byl členem redakčního kruhu časopisu *Psychologie*, vydávaného v Brně, a přispíval do řady dalších odborných časopisů. Na rozdíl od experimentálního zaměření Rostoharova ústavu Kratina směřoval více k syntetickým pracím. Jeho studie z celostní a tvarové psychologie vyjadřují osobité názory a vyznačují se vytříbenými formulacemi. V pojetí celosti se lišil od prof. Rostohara. Zájmem o problematiku osobnosti rozšířil akční radius brněnské

psychologické školy. Ve spise *Osobnost* (1941) podal hutnou charakteristiku statické i dynamické struktury: „*Osobnost je neměnná ve struktuře dědičných vloh a v průběhové periodicitě. Vývoj přináší změny a obohacuje osobnost, ale zároveň ji zpevňuje. Nové není jen mechanicky připojováno k dřívějšímu, nýbrž musí se dostat do rovnováhy s celkem osobnosti. Nové často rovnováhu ruší, vznikají vnitřní napětí a konflikty ... Ale každá normální osobnost má dar duševní rovnováhy, schopnost napětí vyrovnávat. Tak se jeví osobnost jako vyrovnatelka a uchovatelka rovnováhy. Z retrospektivního hlediska je osobnost pohyblivou rovnováhou, neboť rovnováha se stále a stále obnovuje.*“ Kratinova učebnice *Psychologie*, vydaná r. 1947, se vyznačuje osobitou koncepcí a exaktností zpracování. Byl jedním z hlavních spolupracovníků třídílné *Pedagogické encyklopedie* (Praha 1938, 1939, 1940). Prof. J. V. Musil (PŮ Olomouc) spočítal, že připravil 73 hesel, zejména z obecné psychologie a psychologie osobnosti. Heslo o F. Kratinovi napsal prof. J. Uher. Vzpomínku jeho dcery V. Kratinové zařadil *Sborník k 60. výročí časopisu Psychologie* (Brno, PSŮ AV 1995); tamtéž poukázal J. Viewegh ve svém bystrém postřehu na „paradox osamocení“ v životě a díle Ferdinanda Kratina.

J. ŠVANCARA

Sto deset let od narození J. L. Fischera

Josef Ludvík Fischer patří k velkým osobnostem české filozofie a je jedním z mála, jehož dílo mělo i mezinárodní ohlas. Lze ho považovat za jednoho ze zakladatelů českého strukturalismu a funkcionalismu, i když jeho pojetí skutečnosti bylo svérázné a více než pozdější strukturalismus bylo ohled na kvalitativní stránky skutečnosti.

J. L. Fischer se na rodil dne 6. 11. 1894 v Praze. Gymnaziální studia strávil v Českých Budějovicích a v Třeboni, kde maturoval. Na Filozofické fakultě Karlovy univerzity začal studovat češtinu a němčinu, ale brzy se jeho pozornost obrátila ke studiu filozofie. Doktorem filozofie se stal roku